

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. ^{Ref.}
_{Ref.} 733

Title: Vedanta Prabhakara
Ashta Vakhya

अष्टावक्रियं वेदान्तप्रकरणम्

733

: Vedānta Prakar		: Title
:	: Ashtavakra	: Author
:	:	: Editor
:	: Saka 1700	: Year, Vols.
:	:	: Publisher
733.	:	: Remarks

शिष्य उवाच कथं ह्यनमवाप्नोति कथं भुक्तिर्भविष्यति वेराग्यं च कथं प्राप्तमेतत्तं ब्रूहि मे प्रभो १

अष्टाव.
१

श्रीगणेशाय नमः ॥ अष्टावक्र उवाच भुक्तिमिच्छसि चेत्तात विषयान् विषयवत्यज धर्माज्जिवदयातोषसत्यं पीयूषवद्भज १ नृपृथ्वीनललं नाग्निर्नवायु
द्यौर्निर्वाभवान् एषां साक्षिणमात्मानं विद्रूपं विद्विमुक्तये २ यदि देहं पृथक् कृत्य शितिविश्वाभ्यतिष्ठसि अधः नैव सुखी शान्तो बंधमुक्तो भविष्यसि ३
नृवं विद्राहिको वणेनाश्रमीनाक्षगोचरः असंगोसि निराकारो विश्वसाक्षी सुखी भव ४ धर्माधर्मो सुखदुःखमानसानि न ते विभो न कृतोसि न मो
क्तोसि मुक्तो एवासि सर्वदा ५ एकोऽद्रष्टोसि सर्वस्य मुक्तप्रायासि सर्वदा अयमेव हि ते बंधो दृष्टारं पश्यसीति ६ अहं कर्तृत्वहं मानं महाकृत्स्नादिदेशि
तः नाहं कर्तृत्वविश्वासां मृतपीत्वा सुखी भव ७ एको विशुद्धबुद्धा मिति निश्चयवद्भिना प्रज्वालया ज्ञानगहनवीतशोकः सुखी भव ८ यत्र विश्व
मिदं भातिकल्पितं रज्जुसर्पवत् आनंदपरमानंदः स बाधस्त्वसंस्वरं ९ मुक्ताभिमानो मुक्तो दिव्यो बद्धाभिमान्यपि किंवदंतीह सत्यययामाति
सागतिर्भवति १० आत्मा साक्षी विभुः पूर्णः एको मुक्तश्चिदाकृत्यः असंगो निस्पृहः शान्तो भूमात्ससारवानिह ११ कुरु स्वबोधमद्वैतमात्मानं परिभावय आ
भासोऽहं भ्रममुक्ताभावो बोधमथांतरं १२ देहाभिमानपाशेन विरंबद्धोसि पुत्रके बोधाहं ज्ञानरुचिर्न तन्निवृत्त्य सुखी भव १३ निःसंगो निष्प्रियासि
स्त्वप्रेकाशानिरंजनः अयमेव हि ते बंधः समाधिमनुतिष्ठसि १४ त्वया व्यासमिदं विश्वं त्वेधि प्रातैर्यथा रथैः शुद्धबुद्धस्वरूपस्त्वमागमः क्षुद्रचित्त
तां १५ निरपेक्षो निर्विकारो निर्भरः शीतलाशयः अगाधबुद्धिरक्ष्णो भव सिन्धो वासनाः १६ साकारमनृतं विद्वि निराकारतु निश्चलं एतत्तत्त्वोपदेशो
ननु पुनर्भवसंभवः १७ यथैवाहं मिथ्यस्वरूपैतः परितस्तुतः तथैवास्मिन् शरीरितः परितः परमेश्वरः १८ एकसर्वगतव्यामवहितर्यथाघटे नित्यं
निरंतरं ब्रह्म सर्वभूतगणेशथा १९ इत्युपदेशः अहो निरंजनः शान्तो बोधोऽप्रकृतः परः एतावतमहं कालं मोहनेन विवर्तयितः १ यथा
प्रकाशायाम्यको देहमेतत्तथा जगत् अतो मम जगत्सर्वमथवा बन्धनं किंच न २ स शरीरमहो विश्वपारत्यज्यमया धना कुतश्चित्कोशिला
देवपरमात्मा विलोक्यते ३ यथानतो यतो भिन्नास्तरंगाः फलबुद्ध्या आत्मनो न तथा भिन्नो विश्वमात्मविनिर्गतं ४ तत्तु मात्रो भवदेव पदो

यद्विचारितः आत्मतन्मात्रमेव देहद्विषयं विचारितं ५ यथैवेक्षुरसे कुचालेन व्याप्तैव शर्करा तथा विश्वं मायिकूलं ममा व्याप्तं निरंतरं ॥
६ आत्मा ज्ञाना जगद्भाति आत्मज्ञानान्धभासत रज्जुज्ञानादहिर्भाति तद्भानाद्भासते न हि ७ प्रकाशो मे निजं रूपं नातिरिक्तोऽस्म्यहंततः
यदा प्रकाशयते विश्वं तदा हं भास एव हि ८ अहो विकल्पितं विश्वमज्ञानान्धमिमांसेतु रूप्यशुक्लो फणी रज्जो वा रिसूर्यकरयथा ९ मत्तो विनि
र्गतं विश्वं मय्येव लयमेष्यति मृदिकं भोजनं लेवीचिः कनकं कटकं यथा १० अहो अहं नमो मया विनाशो यस्य नास्ति मे ब्रह्मादिस्तव पर्यंतं जगन्ना
शः प्रतिष्ठितः ११ अहो अहं नमो मय्येव कादं देहवानपि क्वचिन्नगंतानां गता व्याप्य विश्वमवच्छिन्नः १२ अहो अहं नमो मया दक्षो नास्तीति मत्समः
असंस्पृश्य शरीरेण येन विश्वं विरंचते १३ अहो अहं नमो मय्येव नास्ति किंचन अथ वा यस्य मे सर्वं यद्वाङ्मनसगोचरं १४ तान् लयंतं तथा ज्ञा
ता व्रित्तयनास्ति वास्तवं अज्ञानाद्भाति यत्र देहोऽहं मस्मिन् निरंजनं १५ देहमूलमहोदुःखं नान्यत्तस्यास्ति मे भजं दृश्यते तन्मया सर्वमेको हं विद्वंसामलः १६
बोधमात्रोऽहं मज्ञाना दुषाधिः कल्पिता मया एवं विमृशतो नित्यं निर्विकल्पे स्थिति मेम १७ अहो मयि स्थितं विश्वं वस्तुतो मयि न स्थितं तमेव बोधोस्ति मोक्षो
वाच्चातिः शान्तो निराश्रया १८ स शरीरमिदं विश्वं न किंचिद्विद्विनिश्चितं शुद्धचिन्मात्रात्मा चेतकस्मिन् कल्पना धना १९ शरीरस्वर्गे नरको बंधमोक्षो
भयंतथा कल्पना मात्रमेव तत्किमेकायं विदात्मनः २० अहो जनसमूहपि न द्वैतं पश्यतो मम अरण्यमिव संवृत्तं करविकरवाण्यहं २१ नाहं देहो न मे
देहजीवो नाहं महं हि क्वचित् अयमेव हि मे बंध आसीद्वा जीविते स्पृह २२ अहो भुवनकलो लेवि वित्रैश्चैकस्मिन् स्थितं मय्यनंतमहं बोधावित्तवाते समुद्यतं
२३ मय्यनंतमहं बोधावित्तवाते प्रशाम्यति अभाग्या जीववणिजो जगत्पातो विनश्वरः २४ मय्यनंतमहं बोधावाश्वयं जीववीरयः उद्यतिप्रोतिरवेत्तं
ति प्रविशति त्विभावतः २५ इति श्रीमदष्टावक्र प्रकरणे शिष्यप्रोक्तं आत्मानुभावोऽसंपन्नविशतिकं द्वितीयं प्रकरणं २ अविनाशिनमात्मानं मुक्तं
विज्ञायत त्वयः तवात्मतस्य धीरस्य कथं योजने रतिः १ आत्मा ज्ञानादहो प्रीतिर्विषयः नमगोचरे शुक्तरत्नान्तो लोभो यथा रज्जुतविभ्रमे २ विश्वं

(अष्टाव रतियुत्रेदंतरंगाङ्कसागरे सोहमस्मीतिविज्ञायकिंहीनइवधावसि ३ अत्रापिशुद्धवैतन्यमात्मानमनिसुंदरं उपस्तेत्यंतरसंसक्तोमालिन्यमधिगच्छसि ४॥
 सर्वभूतेषुमात्मानं सर्वभूतानिवात्मानि मुनेर्जनितआश्चर्यममत्त्वमनुवर्तते ५ आस्थितः परमाद्वैतमोक्षार्थपिब्यवस्थितः आश्चर्यकामवशागोविकृतः कलिश्चिह्न
 या ६ उद्धृतं तानुदुभिन्नमवधारयति दुर्बलः आश्चर्यकाममाकाङ्क्षेत्कालमंतमनुश्रितः ७ इहामुत्रविरक्तस्यनित्यानित्यविवेकिनः आश्चर्यमोक्षकामस्य
 मोक्षादेवविषीधिकाः ८ धीरस्तुभोज्यमानोपिपीड्यमानोपि सवेदा आत्मानं केवलं पश्यन्ननुप्यतिनकुप्यति ९ वेष्टमानशरीरं स्वपश्यत्यन्यशरीरं
 तं संस्तवेनापि निदायां कथं शब्देभ्येनाहाशयः १० मायामात्रमिदं विश्वं पश्यन् विगतकोलुकः अपि सन्निहितेन त्वोक्तं त्रस्यति धीरधीः ११ निस्पृहमानस
 यस्य नेराशयेपिमहात्मनः तस्यामज्ञानतत्त्वस्य तुलना केन जायते १२ स्वभावादेव ज्ञानानोदश्यं मन्त्रा किं वृत्त इदं ग्राह्यमिदं त्याज्यं सकिंपश्यति धीरधीः १३
 अंतस्त्यक्तकषायस्य निद्विदस्य निराशिवः यद्वदयागतोभोगो न सुखाय न दुःखे १४ इति० आक्षेपद्वारापदेशकः ३ हं नात्मज्ञस्वधीरस्थरेव लताभोग
 लीलया न हि संसारवाही केर्मदैः सह समानता १ यत्पदं मे सवादीनाः शक्तायाः सर्वदेवता अहोतमस्त्वितोयोगी न हं पशुपगच्छति २ तं तस्य पुण्यपापाभ्यां
 स्पर्शोद्यंतं न जायते न त्याकाशे स्य धूमेन दृश्यमानोपि संगतिः ३ आत्मेवेदं जगत्सर्वज्ञांतं येन महात्मना यद्वदयावत्तमानंतं निषेद्धं क्षमेतकः ४ आत्रेय
 त्ववपश्यते भूतयामेव तु विधे विज्ञस्येव हि सामर्थ्यमिच्छानिच्छाविवर्जने ५ आत्मानमद्वयकश्चिज्ज्ञानातिजगदीश्वरः यद्वदितस्त्वं तत्तेन भयं तस्य कुत्र विद
 ६ इति अनुभावोद्भासप्रः ४ न तसंगोक्ति केनापि किं शुद्धस्य तु मिच्छसि संघातविलयं कुर्वीत नैव मेवलं यंत्रं १ उदतिमवती विश्ववारिधेरिव बुद्धदाः
 इति कात्वेकमात्मानमेव मेवलं यंत्रं २ प्रत्यक्षमप्यवस्तु त्वोद्विष्वनास्त्यमले त्वयि रज्जुसर्प इव दत्तमेव मेवलं यंत्रं ३ समः स्वसुखः पूर्णो मां शीते
 राशयोः समः समर्जीवितमृत्युः सन्नेव मेवलं यंत्रं ४ लयवतुष्टयम् ४ आकाशवदनं तोहय दवत्पाकृतं जगत् इति ज्ञानं तथैतस्य न त्यागो न यत्नो
 लयः १ महादधिरिवाहसः प्रपवोवी विसन्निभः इति ज्ञानं तथैतस्य न त्यागो न ग्रहोलयः २ अहंशुक्तिसंकाशोप्यवद्विष्वकः स्यना इति ज्ञानं तथैतस्य
 न त्यागो न ग्रहोलयः ३ अहंवासवभूतपुसवभूतान्यथोमयि इति ज्ञानं तथैतस्य न त्यागो न ग्रहोलयः ४ इति मय्यनंतमहामोधो विरवपातः
 तस्ततः भ्रमातिस्वातवातेन भ्रमनास्त्यसादिष्ठुता १ मय्यनंतमहामोधो जगदीश्विः सभावतः उद्वेत्तवात्तमायातुनेमेह हि न च क्षतिः २ मय्यनंतमहो

मोधो विश्वं नाम विकल्पना अतिशंतेनिराकार एतदेवाहिमास्थितः ३ नात्माभावेपुनोभावस्तज्ज्ञानं तेनिरंजने इत्यसक्तोस्पृहः शान्त एतदेवाह
 मास्थितः ४ अहोचिन्मात्रमेवादमिदं जालोपमजगत् अतोममकथं कुत्रेत्योपादयकल्पना ५ इत्यनुभवः ७ तदाबंधोयदावितो कविदां छतिशोचति किं व
 मुंचति गच्छाति किं विदुष्यति कुप्यति १ तदामुक्तिर्यदावितं न वां छति न शोचति न मुंचति न गच्छाति न दृष्यति न कुप्यति २ यदा नाहं तदा माक्षोयदा हं बंधं न तदा
 मत्वेति हं तया किं चिन्माग हाण विमुंचमा ३ इति० बंधमोक्षवतुर्क ८ कृताकृतेवद्वेदं न कदाशां तानि कस्य वा एवं ज्ञातेन विवेदाद्वयत्यागपरोऽव्रत ९
 कस्यापि तात धन्यस्य लोक वेष्टावै लोकनात् जीवितेष्टावुक्तश्चावबुद्धश्चोपशमंगता २ कोसो कालो वयः किं वायं द्वेद्वानि नो नृणां तान्युपेक्ष्य
 था प्राप्तवत्सिद्धिमवाप्नुयात् ३ अनित्यं सर्वमेव दंतापत्रितयदूषितं अस्मिन्निहितं ह्यमिति निश्चित्य शाम्यति ४ नानामतं न हर्षं शण्मा
 धनायोगिनां तथा दृष्टानिर्वेदमापन्नः को न शाम्यति मानवः ५ कृत्वा मूर्तिपरिज्ञानं चेतनस्य न किं गुरुः निर्वेदसमतायुक्त्या यस्तारयति
 संस्ततेः ६ पश्यभूतविकारांस्तु भूतमात्रान्यथायतः तत्क्षणाद्धनिमुक्तः स्वरूपस्थो भविष्यति ७ वासना एव सत्तारः इति सर्वा विमुंचत
 ८ तत्यागो वासना त्यागो ह्यतिरयथा तथा ९ इति निर्वेदाष्टकं ९ विहाय वैरिणो काममर्थवानर्थसंकुलं धर्ममप्येतयो हंतुं सर्वज्ञा
 नादरेकः १ स्वमेदं जालं वत्पश्यदिना नित्रीणि पंचवा मित्रक्षेत्रधनागारदारादायादिसंपदः २ यत्र यत्र भवं च छासं सारं विहितं तदा ॥
 प्रौढं वैराग्यमास्वायवीतल्लः सुखी भव ३ तद्वदमात्रात्मको बंधस्तनाशो मोक्ष उच्यते भवासंस्ततिमात्रेण प्राप्तुं हि मुहुर्मुहुः ४ त्वं न
 कश्चेतनः शुद्धो जडं विश्वमसत्तथा अविद्यापिन किं विज्ञाका बुद्धसातथापिते ५ राज्यं सुताः कलत्राणि शरीराणि सुखानि च सप्ततस्युपि
 नष्टानि तव जन्म निजन्मनि ६ अलमर्थेन कामेन सुकृतेनापि कर्मणा एभ्यः संसारकांतारेन विश्रान्तमभूतः ७ कृतं न कतिजन्मानिकायन

अष्टा एव १३ यस्त्वं पश्यसि तत्रैकस्त्वमेव प्रतिभाससे किंपृथक् भासते स्वर्णात्किटकांगदन्तपुरं १४ अयं सोहमयं नादं विभागमिति संत्यज सर्व
माप्तेति निश्चित्य निःसंकल्पः सुखी भव १५ तवैवाज्ञानतो विश्वत्वमेकः परमार्थतः त्वत्तो न्योनास्ति संसारी नासंसारो ब्रह्मन् १६ आतिमात्रमि
दं विश्वं नाकिं विदिति निश्चयी निर्वासनस्फूर्तिमात्रेण किं विदिवशाभ्यति १७ एकरवमवांभोधावासीदस्ति भविष्यति न त्वेवं धोस्ति मोक्षो वा कृतक
त्यः सुखं चर १८ मासंकल्पविकल्पाभ्यां चित्तक्षोभय चिन्मय उपशम्य सुखं त्विच्छात्मन्या नंदविग्रहे १९ त्यजावधानं सर्वत्र माकिं विदुः धिधारय
आत्मा त्वं मुक्त एवोसि किं विमृश्य करिष्यसि २० इति तत्रोपदेशाविशोक्तं १५ आवक्षुश्चक्रणुवातातनानाशास्त्राण्यनेकुराः तथापि न तव स्वा
स्थ्यं सर्वविस्मरणादते १ भोगं कर्म समाधि वा कुतः विज्ञतथापि त्वं चित्तं निरस्तसर्वशोभत्यर्थं रात्रिं विष्यति २ आयासात्सकलादुःखी नैव ज्ञानातिक
थ्यते अनेनैवोपदेशेन अन्यः प्राप्नोति निर्वृतिं ३ व्यापारे विद्यते यस्तु निष्कामो भवति तस्यालस्य कुरीणस्य सुखं नान्यस्य कस्यचित् ४ इदं कृत
मिदं नेति द्वंद्वं मुक्तं यदा मनः धर्मार्थकाममोक्षेषु निरपेक्षतदा भवति ५ विरक्तो विषयद्वेषादागी विषयलो लुपः गृहमाक्षविदीनस्तु न विरक्तो न राग
वान् ६ हेयोपादेयता तावत्संसारविटपां कुरः स्पृहा जीवति यावदेति विचारदशास्पदं ७ प्रवृत्तौ जायते रागो निवृत्तौ द्वेष एवादि निर्वृद्धौ बालवृद्धौ
मान एवमेव व्यवस्थितः ८ हातुमिच्छाति संसाररागी दुःखजिह्वासया पीतरागो हि निदुःखस्तस्मिन् अपि न विद्यति ९ यस्याभिमानो मोक्षेऽपि देहपि
ममता तथा न बाह्यानीनवायोगी केवलं दुःखभागसो १० हरोयुधपदे हतहरीः कमलजोऽपि वा तथापि न तव स्वास्थ्यं सर्वविस्मरणादते न
इति विशेषोपदेशः ११ तेन ज्ञानफलप्राप्तये योगाभ्यासफलं तथा तत्तः स्वच्छंद्रियो नित्यमकांक्षीरमतेतयः १ न कदाचिज्जगत्सु
स्मिन् तत्त्वज्ञो हता विद्यति यत एकेन तनेन दंपूणं ब्रह्मांडमंडलं २ न जातु विषयाः कपिस्वारा मर्षयंत्यमी सद्धुकी पल्लवप्रीतिमिवेनानि

वपल्लवाः ३ यस्तु भोगेषु मुक्तेषु न भवत्यधिवासिता अभुक्तेषु निराकांक्षीतादृशो भवदुर्लभः ४ बुध्क्क्षरिह संसारे मुमुक्षुरपि दृश्यते भो
गमोक्षे निराकांक्षी विरलो ह मदाशयः ५ धर्मार्थकाममोक्षेषु जीविते मरणे तथा कस्याप्युदारचित्तस्य हेयोपादेयता न हि ६ बाह्या न विश्वविल
येन देहोऽस्ति स्य च स्थितो यथा जीविकया तस्माद्वन्य आस्ते यथा सुखं ७ कृतार्थेनेने ज्ञानेनैव गलितधीः कृती पश्यन् नृपं वनस्पृशन् जिघ्र
न् न श्रद्धा आस्ते यथा सुखं ८ वस्त्यदृष्टिं चैष्टाविकल्पानीन्द्रियाणि च न स्पृहाना विरक्तिर्वाक्षीणा संसारसागरे ९ न ज्ञागोर्ति न निद्राति
नोन्मीलति न मीलति अहोपरदशाकापि वल्लते मुक्तचेतसः १० सर्वत्र दृश्यते स्वच्छः सर्वत्र विमलाशयः समस्तवासना मुक्तो मुक्तः सर्वत्रो
जते ११ पश्यन् नृपं वनस्पृशन् जिघ्रन् गृह्णन् श्रद्धा वदन् ब्रह्म ईदृशानीहितैर्मुक्तो मुक्त एव महाशयः १२ न निद्राति न वस्तीति न दृष्ट्यति न
कुपति न ददाति न गृह्णाति मुक्तः सर्वत्र न १३ सांनुरागांस्त्रियं दृष्ट्वा मृत्संवासमुपस्थितं अविद्वलमना स्वस्थो मुक्त एव न संशयः १४
सुखे दुःखे न रेनायुसिं पक्षव विपक्षव विशेषेनैव धीरस्य सर्वत्र समदर्शनः १५ न हिंसा नैव कारुण्यं नौदत्यं न च दीनता नाश्वेयं नैव वक्षोभः
क्षीणः संसारेऽनर १६ न मुक्ता विषयद्वेषानवा विषयलो लुपः असंसेकमनानित्यं प्राप्ता प्राप्तमुपाश्रुत १७ समाधाना समाधानादित वि
कल्पनाः शून्यचित्तो न ज्ञानातिकेयं निवसंस्थितः १८ निर्ममो निर्द्वेकारो न किं विदिति निश्चितः अंतर्गलितसर्वशोः कुर्वन् अपि न लिप्यते १९
मनः प्रकाशसंमोदस्वप्नजाग्रदविक्रितः दशाकामपि संप्राप्ता भवदुर्लभतमानसः २० इति तत्त्वस्वरूपी वंशातिकं १७ पृथ्वीपादेयताव
त्प्रवृद्धवातिभ्रमः तस्मै सुखैक रूपाय नमः शांताय ते जसे १ अजयित्वा विद्वानथा च भोगानाप्नोति पुष्कलात् न हि सर्वपरित्यागमंतरण
सुखी भवेत् २ केतव्यदुःखमार्तं ज्वालादुःधांतरात्मनः कुतः प्रशमपीयूषधारासारमते सुखं ३ भवार्थभावेनामात्रो न किंचित्परमा

अ. व. ६ पिने वीक्ष्य वकिता शरणार्थिनः विशन्ति स्म दिति क्रोडं निरोधैकाग्र्यसिद्धये ४५ निर्वासनं हरिदत्त्वा तस्मात्स्त्रीविषयदंतिनः पलायते न श
 कास्ते सवते कृतवायवः ४६ नमुक्तिकारिकाधत्ते निश्चोक्तमानसः पश्यन् शृण्वन् स्पृशन् जिघ्रन् भ्रन्नास्ते यथासुखं ४७ वस्तुश्च
 वणमात्रेण शुद्धबुद्धिर्निराकुलः नैवाचारमनाचारमोदास्यवापश्यति ४८ यदायत्कर्ममायाति तदा तत्कृतं तत् शुभं वाप्यशुभं वापि
 तस्य चेष्टा हि बालवत् ४९ स्वातंत्र्यात् स्वमात्राति स्वातंत्र्यात् भूतपरं स्वातंत्र्यान्निर्द्वैतिगच्छेत् स्वातंत्र्यात् परमं पदं ५० अकर्मत्वं
 मनोः कृतं स्वात्मनो मन्यते यदा तदा क्षीणा भवत्येव समस्ताश्चित्तवृत्तयः ५१ उद्ध्वेगवत्कायकृतकास्थितिधरस्य राजते ननु संस्पृष्टवित
 स्थितातिमूढस्य कृत्रिमा ५२ विलसति मदाभागे विद्याति गिरिगङ्गारान् निरस्तकल्पनाधीराः उबद्धा मुक्तबुद्धयः ५३ श्रौत्रियं देवतीती
 र्थमंगनां रूपतिप्रियं दत्त्वा संपूज्य धीरस्य न कपि हृदि वासना ५४ नृत्यैः पुत्रैः कलत्रैश्च दुर्दैने श्वापि गोत्रैः विदस्य धिः कृतो योगी न युति
 विकृतिं न नाक ५५ संतुष्टोऽपि न संतुष्टः विवृणोऽपि न विशिद्यते तस्याश्चर्यं दशास्ताप्तास्तादृशा एव कलायते ५६ कर्तव्यतेव संसारान्
 तां प्रशयति स्मरयः शून्या कोर निराकारे निर्विकारानिरामयाः ५७ अकुर्वन्नपि सुक्षोभाद्ययः सर्वत्र नूढधीः कुर्वन्नपि तु कृत्यानि कु
 शलोऽपि निराकुलः ५८ सुखमास्ते सुखं शते सुखमायाति याति च सुखं वदति सुखं भुङ्क्ते च यवहारे पिशांतधीः ५९ स्वभावाद्यस्य नैवा
 तिलोक्वच्यवद्वारिणा महाहृदस्वाक्षाभोगतकेशः सुशोभते ६० निवृत्तिरपि सुष्ठु प्रवृत्तिरूपजायते प्रवृत्तिर
 पिरपि धीरस्य निवृत्तिरपि भागेनी ६१ परिग्रहेषु वैराग्यं प्रायो मूढस्य दृश्यते देहविगदिततावात्यकरागः को वरागता ६२

६

भावनाभावनासक्ता हृदिर्मूढस्य सर्वदा भाव्यभावनया सातु स्वस्वस्या हृदि रूपिणा ६३ सर्वारंभेषु निकामो यश्चरेद्वात
 वन्मनिः नले पस्तस्य शुद्धस्य क्रियमाणं विकर्मणि ६४ स एव धृन्व्य आत्मज्ञः सर्वभावेषु यः समः पश्यन् शृण्वन् स्पृशन्
 जिघ्रन् भ्रन्निस्तीर्षमानसः ६५ कृतं सारः कृताभासः कृताध्यक्षवसाधूत आकाशस्येव धीरस्य निर्विकारस्य सर्वदा ॥
 ६६ सजयत्यर्थसन्ध्यासी पूर्णस्वरस्य विग्रहः अकृत्रिमो न वद्विन्नोऽपि माधियस्य वर्तते ६७ बहुनात्र किमुक्तेन ज्ञाततत्त्वो मदा
 शयः भोगमोक्षनिराकांक्षी सदा सर्वत्र नीरसः ६८ महादिजगद्धेतुनाममात्रविजृम्भितं विहाय शुद्धबोधस्य किं कृत्य न वशि
 ष्यते ६९ धमभूतमिदं सर्वं किं विनास्तीति निश्चयी अलक्ष्य स्फुरणः शुद्धः स्वभावेनैव शान्त्यति ७० शुद्धस्फुरणरूपस्य दृश्यभा
 वमपश्यतः कविधिः कववेराग्यं कृत्यागः केशमोपि वा ७१ स्फुरतो न तत् रूपेण प्रकृतिं वदति पश्यति कवधः कववीमोक्षः कवर्षः कविषा
 दता ७२ बुद्धिपर्यंतं ससारे मायामात्रं विवर्तते निमग्नो निरहंकारो निकामः शोभते बुधः ७३ अक्षयंगतं सतापमासान् पश्यतो मुनेः ७
 कविद्या कववो विववक्कदेहो हं मनोति वा ७४ निरोधादीनि कर्माणि जहाति जडधीर्यदि मनोरथोऽत्र तापश्च कर्तुमाप्नोत्यतः क्षणात् ७५ मंदं क
 त्यापितदस्तु न जहाति विमूढतां निर्विकस्यो बहिर्यत्नादंत विप्रियलातसुः ७६ शोनादुल्लितकर्माया लोकहृत्स्यापि कर्मकृतं नाप्रोत्यवसर
 कर्तुं वक्तुं मेव न किंचन ७७ कृतमः कप्रकाशो वादानं कवनं किंचन निर्विकारस्य धीरस्य निरातंकस्य धीमता ७८ कथं यं कविवेकत्वं कनि
 रतं कतापि च अनिवाच्य स्वभावस्य निःस्वभावस्य योगिनः ७९ न स्वर्गो नैव नरकोऽपि न मुक्तिर्न वैवाहि बहुनात्र किमुक्तेन योगदृष्ट्या

अ. व. क.

न किंचन ०० नैव प्रार्थयते लाभं मलाभेनानुशोचति धीरस्य शीतलं चित्तं मम तेनैव प्ररितं ०१ नशांतं स्तोतुं तिनिकामो न दुःखमपि नि
दति समुद्रः खसुखस्तुतः किंचित्कृत्य न पश्यति ०२ धीरो न द्वेष्टि संसारमात्मानं न द्वेष्टति हर्षानर्षविनिर्मुक्तो न मृतो न युजीव
ति ०३ निःस्त्रेहः पुत्रदारादौ निष्कामो विषयेषु च निश्चिंतः स्वशरीरेऽपि निराशाः शोभते बुधः ०४ तुष्टिः सर्वत्र धीरस्य यथापातितव
र्तिनः स्वच्छंदं वरतो देशानुयया स्तमितशायिनः ०५ पततु देतु वा देतो नास्य चिता मलात्मनः स्वभावमिव विश्रान्ति विस्मृता शेष संस्म
तेः ०६ अकिंचनः कामचारो निर्वहः छिन्नसंशयः असक्तः सर्वभावेषु केवलो रमत बुधः ०७ निर्ममः शोभते धीरः समलो छासमकाच
नः सुमित्रहृदयप्रथि विनिर्भरजस्तमः ०८ सर्वत्रानवधानस्य न किंचिद्वासनो हृदि मुक्तात्मनो वित्तस्य तुलना केन जायते ०९ जा
नन्मपि न जानाति पश्यन्नपि न पश्यति ध्रुवमपि न वृषते को न्यो निवासनादृते १० शिक्षितो नूतनविद्यानिष्कामः स शोभते भावपुग
लितायस्य शोभनाशोभनामृतिः ११ कस्वाच्छं कसंकोचः क्वान्तत्वा विनिश्चयः निश्चिज्जाल्वं तस्य वारितार्थस्य योगिनः १२ आत्मवि
श्वातित्तु न निराशेन गतातिना अंतर्दुःखं नृपे तत्कथं कथ्यते १३ सुप्तोऽपि न सुषुप्तेऽपि स्वप्ने पिशयितो न च जागरेऽपि जागति धी
रस्तुतः पदपद १४ तः सार्वतोऽपि निश्चितः सौंदर्योऽपि निरिन्द्रियः स बुद्धिरपि निर्वृद्धिः सार्हकारो न हं कृतिः १५ न सुखी न च दुःखी स्ववि
स्तो न रागवान् न क्लेशवान् न को न किंचिन्नवान् १६ विक्षेपि न विक्षिप्तः समाधौ न समाधिमात्रं लब्धोऽपि न जडाधन्यः पांडित्येऽपि
न पीडितः १७ तुक्तो यथास्थितः स्वस्थः कृतकं नैव निर्वृतः समासर्वत्रैव तस्यान्तरस्य कृतकत १८ न प्रीयते वंद्यमानो निन्द्यमानो न कु

प्याति नैवौ द्विजतिमरणे जीवनेनामिर्नंदति १९ नथावतिजना कीर्णं नारण्यमुपशान्तधीः यथा तथा यत्र तत्र समं वावतिष्ठते १००
इति अष्टावक्रोपनिषत् शतकं १८ तत्त्वविलानसंदेहमादाय हृदयोदरात् नानाविधपरामर्शान् त्यो ह्यारुह्यतामया १ कथमर्थः
कचवाकामः कचार्थः कचिवेकता कचैतत्कचवाहेतुस्वमहिम्नि स्थितस्य मे २ कभृतं कसं विष्यद्वावर्तमानमपि कवा कचानित्यं कवा
नित्यं स्वमहिम्नि स्थितस्य मे ३ कचान्मा कचवानात्मा कचुर्न कचुर्भूतथा कचिन्ता कचवाचिता स्वमहिम्नि स्थितस्य मे ४ कचमः कचु
पुसिश्च कचजागरणतया कचुरीयं भवत्योऽपि स्वमहिम्नि स्थितस्य मे ५ कचूरकसमीपं वा बालं काभ्यंतरं कवा कचूलं कचवास्तुक्ष्मं स्व
महिम्नि स्थितस्य मे ६ कचमृत्युर्जयितव्यं कचलोकः कास्यलौकिकं कलयः कसमाधिवास्वमहिम्नि स्थितस्य मे ७ कचं त्रिगर्भकथया
योगस्य कथया प्यलं अलं विज्ञानं कथया विश्रान्तस्य ममात्मनि ८ इति विश्रान्तस्य कचं १९ कभृतानि कचैरेव कचिद्रियाणि कचाम
नः कचन्यं कचने राशयं मत्स्वरूपे निरजने १ कशास्त्रं कात्मविलानं कवानि विषयं मनः कचसिः कचतृष्णा त्वंगतद्वंद्वस्य मे सदा २
काविद्या कचवाविद्या कचैरेव मम कवा कचधः कचवामाक्षः स्वरूपस्य कचरूपिता ३ कचप्रार्थानिकमणिजीवन्मुक्तिरपि कवा कचो
देहकेवल्यं निर्विशेषस्य सदा ४ कचतां कचवामात्मानं निश्चिंये स्फुरणं कवा कापरोक्षफलं वा कचिन्स्वभावस्य मे सदा ५ कचो
कचमुमुक्षुर्वाक्यो गीतानवाक्यं कचद्वंद्वः कचवामुक्तः स्वत्यक्तपहमद्वये ६ कचसिः कचसंहारः कसाध्यं कचसाधनं कसाधकः
कसिद्धिर्वा स्वस्वरूपे सदा ७ कचप्रमाता प्रमाणं वा कचप्रमा कचवाप्रमा कचिच्छिन्नं कचो कचिद्वा सर्वदा विमलस्य मे ८ क

अष्टाव विक्षेपः कवैकाग्र्यं कनिषेधः कमुत्ता कर्णः कविषादो वा सर्वदानि क्रियस्यमे ८ कवैव व्यवहारो वा कवसापरमार्थता कसुरवैक्यवा
 ८ स्वनिर्विनिर्देशस्यमे सदा १० कमाया कवसंसारः कपीति विरतिः कवा कजीवः कवतद्रुल सर्वदा विमलस्यमे ११ कप्रतीतिर्निवृत्तिर्वा क
 त्रुक्तिः कववधनं कूटस्वनिर्विभागस्य स्वरूपस्य ममसर्वदा १२ कोपदेशः कवाशास्त्रं कशिष्यः कववागुक्तः कवास्ति पुरुषार्थो वा निरुपा
 धः शिवस्यमे १३ कवास्ति कववानास्ति कवैकं कववाद्यं वज्रनात्र किमुक्तेना किंचिन्नोति छते मम १४ इति अष्टावकीयं जीवन्मुक्ति
 प्रकरणं चतुर्दशकं २० दशषड्वोपदेशस्यः १ श्लोकाश्च पंचविंशतिः २ सत्यात्मानुभवो ह्यस्य उपदेशो चतुर्दश १ पञ्चदशैक्ये चैव
 चोपदेशो चतुश्चतुः पञ्चकल्याणानुभवबंधमोक्षो चतुष्कर्क २ निर्वदोपशमज्ञान एवमेवा एकं भवेत् यथासुरवे सप्तकं च शांतो रस्यो ददं सति
 ३ तत्त्वोपदेशो विंशच्च दशज्ञानोपदेशो तत्त्वस्वरूपे विंशच्च शमो च शतकं भवेत् अष्टकं चास्मि विंशतो जीवन्मुक्तो चतुर्दश पदसंख्या
 कमविज्ञाने ग्रंथैकात्म्यमतम्परं ५ विंशत्येकमितैः रयंदैः श्लोके रत्नाग्निमध्यखैः अवधूतानुभूतेष्वश्लोकाः संख्या क्रमा अमी ६
 वत्सरे वैशाखे १५ श्रीशिवं इत्यष्टावकीयवेदान्तप्रकरणं समाप्तं श्रीभवानीशंकरार्पणमस्तु शकः १७०० चित्तं